

Op pad met...

Ies Zonneveld in de Biesbosch en Noordwaard

Dit is mijn land

Zonneveld kan zich nog opwinden over de manier waarop de boerderij van zijn schoonouders plaats moest maken voor natuurontwikkeling in polder Maltha. De slopers kwamen toen de zwaluwen jongen hadden en de boomgaard in bloei stond. "Mijn vrouw stond er bij te huilen, zo schofterig, bloeiende bomen omhakken, een huis half in elkaar slaan en dan maanden laten liggen." Uiteraard bepaalt dit 'bedrijfsongeval' niet Zonnevelds visie op natuurontwikkeling in en om de Biesbosch. Hij deed er meer dan een halve eeuw onderzoek en is als geen ander in staat om de gevolgen van toekomstige ontwikkelingen als Ruimte voor de Rivier in te schatten.

Wat maakt voor jou de essentie van de Biesbosch uit, waarom is het voor jou hét Nationaal Park van Nederland?

“Het zoetwatergetij. Zoet water in getij is een grote bijzonderheid. Ook als er in de Biesbosch geen bijzondere planten en dieren zouden voorkomen is het gebied bijzonder. Zoetwatergetij is een te beschermen en te handhaven natuurverschijnsel op de wereld. Er zijn mensen die zeggen: “Als er geen getij is, heb je meer aantallen planten en dieren per vierkante meter, meer diversiteit.” Merkwaardig idee is dat: veel is lekker, of hoe noem je dat. Nee, ook al zou je hier minder dan een halve plant per vierkante meter hebben, dan nog is dat veel belangrijker dan een hoge diversiteit elders, omdat het hier gepaard gaat met het zoetwatergetij en in die andere gebieden niet. Over de hele wereld zijn veel moerassen met stilstaand water; zoetwatergetij is een zeldzaam verschijnsel.”

“Het tweede punt is de cultuurhistorie. Het zoetwatergetijdengebied is de bakermat van de Hollandse beschaving. Hier ontstond de handel. De schepen die hier kwamen moesten bij de Dordtse en Geervlietse tolleren stapelrecht betalen. Dat was het begin van de welvaart. Dordrecht was in de tijd van Willem de Tweede zo belangrijk dat hij daar zetelde en de graven van dit land in aanmerking kwamen voor de hoogste ambten. Dus vanuit Dordrecht en Vlaardingen is het graafschap Holland ontstaan. Wel was het land moeilijk te ontginnen. Met de geniale uitvinding van de klep-

Foto Jan van der Straaten
www.saxifraga.nl

duiker (al van voor het begin van de jaartelling) werd dat mogelijk en ontstonden de eerste polders. Door de Sint Elisabethsvloed is die vroegste ontstaansgeschiedenis van Holland hier in de Biesbosch ten dele bewaard gebleven. De jongste stadia van het gevecht tegen het water kun je hier zien. Elk beschaafd land dient zoiets, dat te maken heeft met zijn verleden en zijn basis, te koesteren en te bewaren.”

Hoe zal dit park zich in de toekomst moeten ontwikkelen?

“De Biesbosch is ontstaan door samenwerking tussen natuur en cultuur. Vanaf de Elisabethsvloed is de natuur bezig het weggeslagen land terug te winnen en als dit in een ver genoeg stadium was hielp de mens een handje mee met het baggeren van greppels, het steken van wilgenstek en uiteindelijk het leggen van een dijkje met klepduiker. Maar de Biesbosch is nooit ‘af’. De sedimentatie, de vorming en het

droogvallen van nieuwe platen, schuift in zuidwestelijke richting op naar het Haringvliet. De Biesbosch heeft drie niveaus met elk een eigen typerende vegetatie: het laagste niveau van slikken en gorsen met onder andere heen en driekantige bies, het midden niveau met de spindotter, lis-dodde en riet en het hoogste niveau met stroomdalgraslanden en ooibossen. Het laagste niveau is het zeldzaamst. De driekantige bies is een typische pionier die een dynamisch landschap nodig heeft. Je kunt daarvoor zorgen met de bulldozer, maar de enig duurzame manier is om de dynamiek van een grote brede rivier te benutten. Het Nationaal Park is dus eigenlijk te klein. Buiten het gebied moet de mogelijkheid voor sedimentatieprocessen en de ontwikkeling van de driekantige bies, worden open gehouden. Er is ruimte genoeg, langs het Hollandsch Diep en in de toekomst, als de sluizen opengaan, langs het Haringvliet.”

Hoe moet de Biesbosch in de toekomst beheerd worden?

“Het toekomstig beheer moet er volgens mij in grote lijnen uitzien zoals we de Biesbosch nu al beheren. Hier en daar moet je een griend onderhouden en zeker een rietgors. Met name de spindotterbloem heeft menselijke hulp nodig om een beetje dominant te worden. Als rond 1 april de rietgorzen zijn gesneden dan krijgt de dotterbloem als voorjaarsbloei een kans.

Maar een groot deel moet als puur natuur beheerd worden, vooral het laagwater deel. Daar moet je dus eigenlijk niets doen. De beroeps- en recreatievaart en ook sommigen in het kader van Ruimte voor de Rivier willen hier diepe geulen graven. Ik heb ze moeten uitleggen dat dat niet past in dit gebied. Dan zullen er geen nieuwe platen meer ontstaan. Die ontstaan alleen bij open ondiep water. We

moeten het bij Ruimte voor de Rivier zoeken in de breedte en niet in de diepte.”

In het kader van Ruimte voor de Rivier wordt een groot deel van de Noordwaard ‘meestromend’ gemaakt. Wat vind je daarvan?

“De boeren is na de ruilverkaveling en bij de inrichting van het westelijke deel van de Noordwaard verteld: nu is het genoeg geweest. Jullie kunnen verder blijven zitten waar je zit. Maar dat was het ministerie van LNV die dat zei. En niet zo lang daarna kwam Rijkswaterstaat met Ruimte voor de Rivier. In die zin is het dus verraad aan de boeren. Maar ik ben het er wel mee eens dat die ruimte voor de rivier er hier moet komen. Alleen zul je die boeren schadeloos moeten stellen, en flink ook. En als we het dan toch gaan doen, laten we het dan zo doen dat we voor de zoetwatergetijden natuur, die al zo sterk is aangetast, echt ruimte krijgen. Het zou

mooi zijn als de natuur een graantje kan meepikken. Er gaat ook veel moois verloren. Als je op zo’n dag als vandaag door die polder rijdt zie je die mooie gewassen. De Noordwaard is een prachtige, mooie, gave polder. De bodem alleen al. Als die er ’s winters geploegd bij ligt zie je de kleur goed. Een prachtige gave reebruine kleur. Dat is typische zoetwatergetijdenklei. Een eigen soort klei. Als die helemaal verdwijnt onder ruigte of grasland dan is dat zonde. Maar ik zal zeker niet aan een of andere actiegroep deelnemen om die ruimte voor de rivier tegen te houden want ik ben van mening dat die ruimte buitengewoon nodig is. te weinig ruimte is een fout uit het verleden, die moet worden hersteld.”

Waar moet je bij de Biesbosch uit een oogpunt van natuurontwikkeling rekening mee houden en wat betekent dat voor de inrichting van de Noordwaard?

“Zoals gezegd om het zoetwatergetijdenmilieu tot in lengte van jaren te handhaven moeten er ondiepe, brede geulen komen die zandplaten kunnen gaan vormen. Diepe geulen trekken alle sediment naar beneden en vormen dus geen zandplaten. Ook in de Noordwaard zie ik het liefst brede ondiepe geulen. Het aantakken op oude krekens of geulen is een probleem. Door inversie liggen die nu hoger dan het omringende land.” “Een typische zoetwatergetijdensoort als de driekantige bies is afhankelijk van de extreme omstandigheden die op nieuw gevormde platen heersen. Hier kunnen wei-

nig andere planten overleven en dat is gunstig voor de bies die de concurrentie slecht aan kan. De glooiende hellingen die tegenwoordig worden aangelegd zijn niet gunstig, want op een glooiende oever zal riet gaan groeien en door zijn wortelstokken de rest van het gebied koloniseren. Een andere soort die afhankelijk is van zoete overstromingen is de spindotter. Deze vormt op de knopen wortelkluwens, de spinnetjes, die worden opgenomen door de hoge vloed en zich dan zo verspreiden op de hogere oevers en opwassen. Voor de Noordwaard gaat men uit van stroomdalgraslanden. Deze zijn niet heel specifiek voor het estuariene landschap. Hoogopgaand ooibos waar de zeearend nestelt zou beter passen maar dat is vanwege de doorstroming niet mogelijk.”

De natuur hier is uniek en je onderzoek was interessant maar wat maakt dat je maar terug blijft keren naar de Biesbosch, al meer dan 60 jaar. Wat is je fundamentele fascinatie voor dit gebied?

“Nadat ik in de archeologie ben gedoken, toen men mij bij de opgravingen van Vlaardingen haalde, heb ik ontdekt dat dit in de meest letterlijke zin mijn eigen vaderland is. Mijn voorouders kwamen uit dit soort landschap met eb en vloed, met wilgenbossen, met riet, met al die planten. Ik kreeg ineens een territoriumgevoel. Dit is niet alleen het land dat ik later gevonden heb, waar ik mijn vrouw gevonden heb. Dit is mijn eigen land. Ik ben hier in

Noordwaard

De Noordwaard is een akkerbouwgebied van ongeveer 2.000 hectare in het noordelijke deel van de Brabantse Biesbosch. Voor 1960 bestond het gebied uit een conglomeraat van kleinschalige bekade polders die in open verbinding stonden met de Biesbosch en onderhevig waren aan eb en vloed. In de jaren 60 werd een ringdijk om de Noordwaard aangelegd en vond een ruilverkaveling plaats. Oude kreken werden dichtgegooid, kaden opgeruimd en het huidige aaneengesloten landbouwgebied ontstond.

In het kader van Ruimte voor de Rivier is een deel van de Noordwaard aangewezen als meestroomgebied. De primaire dijk langs de Nieuwe Merwede bij Werkendam wordt deels afgegraven waardoor het rivierwater bij hoge afvoeren de polder binnenstroomt. De ingreep leidt tot een rivierpeilverlaging bij de flessenhals van Gorinchem van 30 centimeter. Op korte termijn (2015) is dat voldoende om de veiligheid te garanderen, op lange termijn niet.

de Biesbosch tot mijn stomme verbazing terug geraakt in de tijd, tot en met de steentijd toe. Dat maak ik hier allemaal weer mee. Ik kan dezelfde gevoelens hebben, hetzelfde ruiken en hetzelfde horen, wat mijn voorouders hier ter plekke in dit stukje van de wereld hebben meegeemaakt. Dat is de nieuwe fascinatie die er in de loop van de tijd is bij gekomen.”

Het plan is omstreden in het gebied. Een deel van de bewoners is vóór uitvoering onder de volgende voorwaarden: het plan moet snel duidelijk zijn en snel in uitvoering genomen worden. Het plan moet in een keer tot een duurzame oplossing leiden, het moet rekening houden met de belangen van de boeren en ruimte bieden aan hen die in de Noordwaard willen blijven wonen. Tegenstanders zijn er ook. Zij menen dat de gewenste rivierpeilverlaging ook met minder ingrijpende maatregelen te realiseren is. Deze groep zet vraagtekens bij nut en noodzaak van het huidige plan en heeft in een tegenrapport alternatieven aangedragen (M. Pleijte & R. During, dit nummer). Na vaststelling van de PKB Ruimte voor de Rivier door de Tweede Kamer heeft deze groep besloten om mee te denken met het Projectbureau Noordwaard over de inrichtingsvarianten binnen de Noordwaard.

Deze Op Pad is gebaseerd op een interview met Zonneveld dat Roel During, Anneloes van Noordt en Marcel Pleijte afnamen en op de filmopnamen van Kerend Tij

BAREND HAZELEGER